

“ARTIK LEGALİM!”: HANS VE VİKTOR’UN AŞKI

Nazlı Yıldırım

Great Freedom, 2021 Almanya ve Avusturya ortak yapımıdır ve filmin yönetmenliğini **Sebastian Meise** üstlenir. Filmin başrollerinde ise **Franz Rogowski, Thomas Preen, Anton Von Lucke** ve **George Friedrich** yer alır. Film, gösterildiği yıl Cannes’da “Belirli Bir Bakış” dalında Jüri Ödülüne layık görüldü. **Sebastian Meise** bu filmiyle, bizleri 1945-1994 yıllarının Almanya’sına götürür. Özellikle “Paragraph 175” kanun maddesinin etkileri üzerinde durur. Paragraph 175, homoseksüel aşkın, eşcinselliğin bir suç olduğunu beyan eden Alman Ceza Kanunu’nun 175. Maddesi’dir. Bu madde 1994’e kadar sert bir şekilde uygulandı. Bir başka erkeğe dokunmanın cezası hapti. Özellikle Nazi Dönemi’nde 50.000 eşcinsel insan hapse atıldı ve çoğu ölüme terk edildi. Bu rakam, toplama kampları, hapis ve ölüm hükümleri ile birlikte iktidarın halk üzerindeki gücünün acımasızlığını gösterir. İnsanların özel hayatını denetleyen bu yasa, Almanya’da insan haklarına aykırı olduğu bilinmesine rağmen kendinden olmayan “öteki”ye tahammülü olmayan dönemin zihniyetini gösterir. Filmin yönetmeni, o tarihsel dönemde uygulanan katı yasaklar ve işkence altında hayatta kalma mücadelesi veren Hans’ın hikâyesiyle tanıştıyor bizleri. Hans’ın duvarlar arasında hayata tutunuşuna, kendini var etme deneyimlerine tanık oluyoruz. Hans’ın hikâyesine, kamusal alan olan bir umumi tuvaletinin aynasına yerleştirilen gizli kamera ile alınan görüntülerin – “mahremiyetin” cezaya dönüştürmek için kanıt olarak sunulduğu bir mahkeme salonunda başlıyoruz.

Bir ülkenin tarihinden silinmeyen, benliğin en ağır şekilde yasaklandığı bir dönemin izlerine *Great Freedom* merceğiyle baktığımızda, birçok soruyla baş başa kalıyoruz. Özellikle ahlâk/aşk polisi olarak görevlendirilen insanlar tarafından halk tuvaletlerinin aynalarına yerleştirilen gizli kameralardan erkek erkeğe seks yapanların seyredildiği, ardından bu kayıtların birer kanıt olarak ilgili kişilerin yakalanıp hapse gönderilmesinde kullanıldığı bir sistem yaratılmış. İnsanların özel, mahrem yaşamlarına doğrudan müdahale edecek bir güç kullanımı ile insani duyguları istedikleri şekilde nasıl yönetebileceklerinin göstergesidir. Ve burada ilk soru akla geliyor: “Sapık olan kim?” Demokratik bir ülke olduğunu beyan eden ve bu demokratik yapı altında, ortak kullanım alanlarına izinsiz ve gizlice yerleştirilen kameralardan görüntüleri seyredenler mi; yoksa var oluş mücadelesini sürdürebilmek için çabalayanlar mı? Mahkeme salonunda başlayan hikâyenin girişinde gizli kamera görüntüleri yer alır. Kamu alanına açık bir tuvalette; kaçak buluşmanın, zevkin, ihtirasın ve kimliğin yadırganmadığı, temiz olmayan bir ortamda var olma heyecanını taşıyan sahnelerle karşılaştığımızda ilk olarak gözlerimizi kaçırırız. Çünkü içsel olarak “mahremiyet” duygusu belirir. **Sebastian Meise**’in, özellikle bunu vurgulayarak hikâyeye giriş yapması, aslında “saygı”yı hatırlatır izleyicilerine. Birçok kaynakta filmi, kuir alanına dâhil etmiş olsalar da yönetmen altını çizerek özellikle belirtir; bir kuir, bir eşcinsel filmi olmadığını, bunu düşünerek senaryoyu yazmadığını ve sadece bir aşk hikâyesi anlatmak istediğini her ortamda dile getirir.

Yaşamının çoğunu hapisanede geçiren Hans'ın 1945-1994 arasında geçen hikâyesine yönetmen, zamanın kronolojik sırasını takip etmek yerine 1968'ten başlıyor. Hans'ın kolundaki dövme ile 1968'te aldığı 24 aylık hapis cezasının ilk cezası olmadığını anlıyoruz. Tekrar tekrar aynı yasadan hüküm giydiğini, hapse girmenin bir rutine, tekrara dönüştüğünü görüyoruz. Otomatikleşmiş hareketleri ve hapisane kurallarını bu kadar iyi biliyor olması filmin başlangıcında izleyicisini şaşırtır. Bu şaşkınlık sürerken hapisanenin çalışma atölyesinde Viktor ile karşılaşır. Bu kısa karşılaşmada Viktor'un "*Kendini tutamıyorsun değil mi? Hâlâ buradasın!*" sözünden Hans'ın sürekli hapse düştüğünü anlarız. O karşılaşma sonrası Hans ve Viktor'un yolculukları kaldığı yerden devam edecektir.

1968 tarihli sahnelerden sonra 1945 tarihine dönüş yapar hikâye. Hans'ın ilk yıllarıdır. Viktor ile ilk kez o dönem, aynı hücreye yerleştirilince tanışırlar. Asker formalarından sökülen Nazi işaretlerini gördüğümüzde, Nazilerin yenilgiye uğradığını ve o dönemin tarihi olayına vurgu yapıldığını anlarız. Viktor kapıya atılan Hans'ın kimliğinden Paragraf 175'den ceza aldığını öğrenir ve Hans'ı odasından kovmaya çalışır. "*Yanımda bir sapık istemiyorum! Bana dokunursan ölürsün!*" diyen Viktor'un sözleri, dönemin zihniyetinin, devletin bakış açısının, insanların nasıl tepki verdiklerinin göstergesidir. "Öteki" olan her şeyi dışlayan zihniyetin figürü olan Viktor'un gözünden seyrediyoruz o dönemin Almanya'sını. Eşcinselliğin bir kimlik olarak kabul edilmediği, lanetli ve bulaşıcı bir unsur olarak "sapkınca" düşünüldüğü toplum içerisinde Hans, mücadelesini nasıl

sürdürebilirdi? Viktor, sadece bir karakter olarak yer almaz filmde, dönemin zihniyetini yansıtan bir örnektir. Yönetmen, bu örneğini pekiştirmek için güzel bir sahne aktarır. Bir gece sigara içmek isteyen Hans, Viktor'un kibritini izinsiz almaya çalışırken, Viktor onu yakalar ve kolundaki 1777245 numaralı damgayı görür. Viktor, *“Bu seni rahatsız etmiyor mu?”* dediğinde aslında *“varlığından, kendinden, benliğinden, var oluşundan rahatsız değil misin, utanmıyor musun?”* anlamını hissederiz. Etiketlendirilmiş bir norm dışı durum vardır Viktor'un karşısında. Ancak Hans'ın sessizliği Viktor'un tüm sorularını yanıtlar ve kendisine karşı yaklaşımındaki acımasızlığı fark ettirir.

Her tecrit kapısı açıldığında zaman değişir ve mekân aynı kalır. Ancak olaylar ve akış benzer şekilde ilerler. 1945'ten 1968'e döneriz. Protesto seslerinin pencerelerden içeri sızdığı tarihte, genç öğretmen Leo'ya çeviririz bakışlarımızı. Protesto sesleri, insan haklarına aykırı olan kanunların değiştirilmesi talebinde bulunan, birçok ülkede eş zamanlı ayaklanarak 68 Hareketi'ni doğuran tarihi bir dönüm noktasıdır. “Paragraph 175” yasının da yürürlükten kaldırılmasını isteyerek, hak mücadelesi veren gençlik hareketinin seslerini işittiğimizde yönetmen, tarihsel hafızaya yaslanarak anlatımına devam eder. Leo'yu hemen görüntü kayıtlarından hatırlarız. Hans'ın yaşamına dokunmuş Leo'nun hikâyesi, Hans'ın bir önceki aşkı olan Oskar'dan daha şanslıdır. Çünkü Viktor, Hans'a Oscar'ın başına gelenleri hatırlatır. Bu hatırlatma bizleri 1957'ye sürükler. Yönetmen, tarih geçişlerini tecrit odasına giriş ve çıkışlarla birbirine bağlar. Tecrit

kapısının örtülmesiyle yanmaya başlayan kibrit alevindeki isteme arzusunu, karanlıkta saklanmış özgürlüğün direnciyle kavuşma anları olarak hissettirdiği bu odalardan başka tarihlere kapı açar. 1957 tarihi, Hans'ın yaşamında bir dönemeçtir. Çünkü o tarihte yeniden hapse düşer ve ayrı düştükleri aşığı Oskar'ı avluda görür. Oskar'la konuşabilmek ve yeniden kavuşabilmek için Viktor'un yardımını ister. Ancak bu yardım karşılıksız değildir, bu yüzden Viktor "*Neden buradasın? Yapmayı sevdiğin için! Herkesin penisini emiyorsun!*" dediğinde Hans ısrarla reddeder. "*Herkesin değil, sadece...*" diyerek geri çekilir. Ancak yazdığı aşk mektubunu Oskar'a ulaştırmak için kendisine sunulan tek yoldur ve boyun eğer. Viktor'un ağzından çıkan her söz, günümüzdeki yaygın tutumların da birer özetidir. Bu zorunlu temas, Viktor'un Hans ile ilk tensel temasıdır. Her iki karakter için farklı dokunsal anlamlar taşıyan bu ilk temastaki mesaj apaçık değildir, her bir izleyici için ucu açık ve cevabı kesin olmayan, kişisel bir anlam taşımaya adaydır.

Hikâyeye geri döndüğümüzde Oskar, kendisine Viktor'un iletmiş İncil'in sayfalarını karıştırırken Hans'ın iğneyle delerek yazdığı aşk mektubunu fark eder. İncil, bir bağ kurma aracına dönüşürken, ortaya çıkan tezatlığı sorgularız. Tüm din kitaplarında günah olarak geçen eşcinsellik, İncil'de de yasaktır. Aynı şekilde Nazi rejiminin hüküm sürdüğü zamanlarda cinsellik ve cinsel eğitim üzerine yazılmış bütün kaynaklar yakılarak yok edilir. Bu yasaklara rağmen sayfalara sığdırılan aşkın gerçekliğini hiçbir din kitabı inkâr edemiyor. Mektuplaşma sonrasında Hans ve Oskar bir araya gelirler. Ancak Oskar, hapishaneye düşmelerinin sebebinin Hans'ın cesaretine ve korkusuz oluşuna bağlar. Mektuba yazdığı cevabında "*(...) Gölde geçirdiğimiz günü hatırlıyor musun? Tüm yolculuğu, her ayrıntısıyla en başından beri filme kaydettin. Ben bunu istemedim. Ya biri görürse? Ama umursamadım, çünkü sen korkusuzsun. Ben de korkusuz olmak istiyorum. (...)*" demiş ve bu sözlerinin ardından kanun baskısı altında ezilmiş, hapishanede hayatına son vermiştir. Bu bölümün sonunda, gölün kenarında Oskar ile birlikte geçirdikleri güzel günden Hans'ın çektiği sahneleri izleriz... **Meise**, bireyselliğin toplumsal olandan ayrılarak tek başına oluşamayacağı mesajını görsel anlatının doğallığına bırakır.

Oskar'ın ölüm haberini Hans'a Viktor ulaştırır ve bu haberin aktarımı sırasında ikinci kez tensel temas kurarlar. Viktor, hapishane avlusunda, devleti temsil eden gardiyanların varlığında, ilk kez büyük bir risk olarak Hans'ı haber karşısında göstereceği güçlü tepkiden korumak adına ona sarılmıştır. Bir kırılma anıdır.

Nefretin yerini anlama merakına bıraktığı, acımasız zihniyetin silinip Viktor'un hissetmeye başladığı andır.

Filmin son sahnelerine yaklaştığımızda zaman sadece Viktor ve Hans için akar. Tıpkı eski günlerde olduğu gibi yeniden bir odada hücre arkadaşı olurlar. Viktor, onu ilaç bağımlılığına sürükleyen, içten içe verdiği savaşı gün yüzüne çıkararak Hans ile hislerini paylaşır ve kendisiyle yüzleşir. Hans'ın yardım etme isteği karşısında Viktor, çözülür. İlişkinin romantik bir iletişime evrilmesiyle birlikte ezberlenmiş değer yargılarını henüz üzerinden tam olarak silemeyen Viktor, “*Bu ben değilim.*” diyerek savunmaya geçer. Ancak, savunma anlarında yeşeren duygularına karşı duramayan Viktor, Hans ile olan yakın temasından kopamaz. Hapishane ortamında Hans'ın farklı aşk hikâyelerine baktığımızda **Sebastian Meise**'in ısrarla Viktor'un aşkı üzerinde durması düşündürüyor. Özellikle bir “aşk filmi” olduğunu bildiğimiz *Great Freedom*'u izlerken Hans'ın Leo ve Oskar ile olan aşklarıyla da tanışıyoruz. Nedense yönetmen, bu iki aşk hikâyesinin etkisini Viktor'a devreder. Hans ve Viktor'un arasındaki ilişkiyi kuvvetlendiren iki büyük basamak görevi üstelenen diğer hikâyelerin etkisi azalarak kaybolur. Olayların etkileri birikerek Viktor ve Hans'ın üzerinde yoğunlaşır. Yönetmenin de dediği gibi “(...) aşkın çirkin ve pis bir hapishane ortamını nasıl güzelleştirdiğini göstermek istedim. (...)”

Bir sabah Hans, dikiş atölyesinde çalışırken tesadüfen görevlinin masasında duran derginin kapağında 175 Kanunu'na dair haberi görür. 1994'te yayımlanan fesih kanunundan yararlanarak ömründe ilk kez "legal" olmuştur. Kamera hapisane dışına ilk kez çıkarak, gerçek dünyadaki Hans ile tanıştırır bizi. Dış dünyadaki ilk görüntü bir gece mekânının girişindeki "Great Freedom" tabelasıdır. İçeriye davet eden muhteşem caz müziğinin eşliğinde, karanlık koridorlarda ilerleyen Hans'ın adımlarını takip ederiz. Koridor boyunca karşılaştığımız manzaralar bizlerde sert bir etki bırakır. 1994'te yasanın kaldırılması, II. Dünya Savaşı sonrasında toplum içindeki kaynaşmaların arttığını, demokratik gelişimi destekleyen laikleşme sürecini gösterirken, yer altı mahzenlerinde karşılaştığımız sahneler neden tam tersini söylemektedir? Bununla beraber film boyunca imgesel olarak karşımıza çıkan İncil - kibrit alevi - iğne (yazma) vurgusuna baktığımızda -tabii ki karanlık yer altı mahzenleri de- Almanya'da dini inanç, sosyal ve kültürel hayatın nasıl olduğunu betimleyen çok güçlü anlatımlardır. Zaman iplerini birbirine bağlayarak bir tarih okuması yapmak da mümkündür.

Sarsıntılı bir yüzleşmenin ardından Hans'a yeniden döndüğümüzde "aidiyet" temasını hissederiz. Rejimin yıldırma politikaları Hans'ın yaşama isteğini ve aşk arzusunu yok edecek kadar güçlü olamamışken, son karelerde, tamamlanma ihtiyacını dış dünyada gideremeyeceğini hisseden Hans'ın hapishaneye geri dönme isteğiyle karşılaşırız. Bir suç işleyerek, elinde Viktor'un en sevdiği sigara paketiyle birlikte kaldırılma oturur ve polis gelip kendisini yakalamasını bekler. Aşk, Hans'ın gerçek özgürlüğüdür.